

La Inquisició. Castellana Guioret, el seu fill, la seua nora i vint-i-cinc persones més foren executades l'estiu de 1501, amb acusacions febles. Miquel Vives, un rabí clandestí, estava trastornat: contava els maons del Micalet i entenia el cant dels ocells.

Vint-i-huit execucions i la Creu Nova

► Les execucions de la Inquisició donen una idea del clima d'intolerància que començà a planar sobre la València del segle XVI

TAFANERIES
Valencianes

Francesc J. Hernández
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

■ El divendres 20 de març de 1500, quan s'havia fet de nit, es reuniren el fiscal del Sant Ofici, el seu notari, **Joan Pérez**, el frare **Martín Ximenes** i dues persones més també al servei de la Inquisició. Caminaren nerviosos pel carrer del Mar fins arribar al carrer de Sant Carles, anomenat popularment del Forn de l'Argenter (que corresponia als actuals carrers Ruiz de Lihory i Creu Nova; el carrer de la Pau no existia en aquella època). Els agents del Sant Ofici es plantaren davant la casa de **Castellana Guioret**, la vídua de **Salvador Vives**, un mercader que havia tingut socis a les repúbliques italianes i comerciava draps, melasses, sals tártriques i altres mercaderies. Per les finestres podien veure el reflex de les llumínaries que hi havia a l'interior. Espentaren la porta però no es va obrir. Aleshores la forçaren fins que caigué a terra. Davant d'ells aparegué una cambra gran, amb un canelobre de llanda amb huit llums d'oli. Al mig hi havia una taula, ornada amb unes riques estovalles i amb sis espelmes enceses. Per al fiscal del Sant Ofici i els seus acompanyants l'escena tenia un significat clar: estava preparant-se una cerimònia jueva en la vespra del sàbat i el fill de Castellana, **Miquel Vives**, havia de ser un rabí clandestí. Immediatament aquells que vivien a la casa, Castellana, Miquel i la seua dona, que també s'anomenava **Castellana** i que estava embarassada en el moment de la detenció, foren conduïts a les presons del Sant Ofici. La família tenia dos serfs, una moxa anomenada **Angeleta** i un moro, dit **Pere**, que també es traslladaren a les presons inquisitorials per servir els seus senyors. Temps després Castellana donà a llum. La seua filleta, a la qual posaren de nom **Angeleta**, fou alletada per una dona anomenada **Joana Sanxis**. Mentrestant, els inquisidors començaren a arrebregar testimonis per augmentar la nòmina d'encausats i fonamentar la condemna dels suposats jueus clandestins. S'encetà així un dels processos més terribles del Sant Ofici a València, del qual tenim notícia per les actes inquisitorials, que foren transcrites parcialment per **Miguel de la Pintat** i **José María Palacio**, i també pels protocols notarials investigats per **Angelina Garcia**.

Els testimonis arrebregats per la Inquisició presenten Miquel, el su-

► **LES IMATGES.** 1 3 Representacions de la Inquisició de F. de Goya (ACAD. S. FERNANDO, MADRID) 2 Auto de Fe, de Pedro Berruguete (finals XV). 4 5 Manual per als Inquisidors, 1588 (portada i primera pàgina del capítol contra els jueus). BIBLIOTECA VALENCIANA

posat rabí clandestí, com un home malenconiós, que passava molt de temps «espasmats», aïllat al terrat de casa seua. També van dir d'ell que es presentava com un home versat en ciències ocultes, que afirmava entendre el llenguatge dels ocells, llegir les estrelles o dominar el càlcul, amb la qual cosa podia determinar, per exemple, quants maons havien estat necessaris per construir el Micalet. Cal parar esment que accions com ara desxifrar el llenguatge de les aus eren considerades signes de beatitud en casos com el de **Sant Francesc**, però simbolitzaven pràctiques herètiques quan es tractava de suposats jueus. Segons les actes de la Inquisició, també anava dient que hi havia un tresor de monedes d'or amagat en un pou obert al corral de la casa del seu oncle **Lluís Vives** (l'avi de l'eminent humanista valencià homònim), que estava custodiat permanentment per un moro barbat, lligat amb una cadena. Era Miquel un rabí clandestí o un pobre trastornat? També els testimonis presenten la mare com una dona desficiada. Segons les actes de la

Seria bo que l'Ajuntament canviara la denominació del carrer de la Creu Nova, un nom que rememora el nostre passat més negre

Inquisició, un veí, **Alfons Blanes**, digué d'ella que «unes voltes anava vestida amb faldes i unes altres no, i que cridava amb les veïnes»; un altre testimoni, el del teixidor **Galceran Ginestar**, la presentà com una dona «sense seny i dement». També hi hagué qui declarà que mare i fill havien discutit al carrer. Així mateix es pensava que el fill havia malbaratat el capital acumulat pel pare, el comerciant esmentat **Salvador Vives**. El Sant Ofici convertí la detenció d'aquella família, potser més destrellada que herètica, en un gran procés a un bon nombre de conversos, les propietats dels quals

foren requisades per les autoritats de la Inquisició i, en bona part, repartides entre ells mateixos. Després d'un any de procés, el Sant Ofici condemnà vint-i-huit persones com a heretges i els lliurà a les autoritats civils perquè les executaren, cremant-los a la foguera. Potser les execucions s'ajornaren fins després de la visita de la reina **Joana de Nàpols**, que estigué a València per les festes del Corpus Christi de 1501. Finalment, quinze persones foren executades el 9 de juliol i tretze més el 10 de setembre. En els dos casos es feren crides per la ciutat, anunciant els esdeveniments, es plantaren cadafals a la plaça de la Seu, que s'encarregaren a un mestre fuster anomenat **Antoni Camorera**, i es penjaren paraments negres de dol. Es posaren ciris i candeles, i es preparà la llenya per a les fogueres. També s'encarregaren a **Juan Bonora**, pintor, 28 samarretes i caperutxes o coroces, ornades amb flames, que havien de lluir de manera infamant els condemnats. Vint i tres frares acompanyaren els condemnats, intentant confortar-

los davant la mort imminent, i un altre dominicà, **Ausiàs Carbonell**, cobrà per encarregar-se dels sermons.

Després de les execucions, enderrocaren la casa de Castellana Guioret i Miquel Vives i encarregaren a **Pere Comte**, el mestre de la pedra que havia edificat la Llotja, que erigira una creu. Així es formà la placeta de la Creu Nova on estava la casa i, amb el temps, el carrer també fou anomenat així, una denominació que encara perviu. La ciutat pagà 65 lliures per la construcció de la creu, que tenia filigranes, 8 lliures pel capitell i 44 més pels treballs de consolidació fets als murs de les cases veïnes. La creu tenia una coberta de fusta. Cinc anys després de les execucions, les autoritats encarregaren al fuster **Camorera** «arreglar la obra de la Cruz, puesta y edificada donde se halló la Sinagoga, porque con las muchas aguas y vientos, en la cubierta de la dicha Cruz, cayó un rayo». Amb el temps s'hi erigí una petita ermita que, en algun temps, serví d'escola. A més, també es declarà el 14 de setembre com a festa anual d'exaltació de la Creu, el que es mantingué fins a meitat del segle XVIII.

La condemna a Miquel Vives i la seua família s'exagerà amb el temps. Escolano arreplega la creença que a la suposada sinagoga clandestina s'havia crucificat un xiquet cristià. Les mateixes mentides que justificaren els assalts a les jueries. Els tòpics de l'antisemitisme es repeteixen invariablement al llarg dels segles.

Les execucions de la Inquisició de 1501 donen una idea del clima d'intolerància que començà a planar sobre la València del segle XVI. L'humanista **Lluís Vives**, nascut el 1492 o 1493, fou testimoni d'aquests fets. Va veure amb nou o deu anys com membres de la seua família i de la seua comunitat morien a la foguera, un destí que, pocs anys després, patiria també el seu propi pare. En això, Vives coincidí amb un altre gran filòsof també de nissaga conversa, **Baruch de Spinoza**, el qual també contemplà de ben jove a Amsterdam com la intolerància obligà el seu oncle **Uriel da Costa** a suïcidar-se d'un tret després d'escriure una breu autobiografia.

Seria bo que l'Ajuntament canviara la denominació del carrer de la Creu Nova, un nom que rememora el nostre passat més negre, i se li donara una denominació que reconeguera l'aportació de la comunitat jueva a la nostra història.